

УДК 398.3(477.83/.86)“188/193”

ДРОГОБИЦЬКА ОКСАНА

кандидатка історичних наук, доцентка кафедри етнології і археології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. ORCID: 0000-0002-2929-1708

DROHOBYTSKA OKSANA

a Ph.D. in History, an associate professor at the Department of Ethnology and Archaeology of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. ORCID ID 0000-0002-2929-1708

Бібліографічний опис:

Дрогобицька, О. (2021) Храмове свято в обрядовій культурі та громадському побуті галицьких селян (кінець XIX – 30-ті роки XX століття). *Народна творчість та етнологія*, 3 (391), 122–135.

Drohobytska, O. (2021) Kermesse in the Ritual Culture and Social Life of Galician Peasants (Late 19th Century – the 1930s). *Folk Art and Ethology*, 3 (391), 122–135.

**ХРАМОВЕ СВЯТО В ОБРЯДОВІЙ КУЛЬТУРІ ТА
ГРОМАДСЬКОМУ ПОБУТІ
ГАЛИЦЬКИХ СЕЛЯН
(кінець XIX – 30-ті роки XX століття)**

Анотація / Abstract

У статті розглядається роль Храмових свят в обрядовій культурі та громадському побуті галицьких селян наприкінці XIX – упродовж 30-х років XX ст. Основну увагу звернено на процес приготування до свята, традиції гостинності, меню, а також розваги учасників урочистих дійств.

Підготовка до свята здійснювалася як на колективному, так і на індивідуальному рівні. Напередодні церковне братство прибирало храм і його територію. Селяни чистили оселі всередині й ззовні, наводили лад на подвір'ї. Перед Празником готували багато хліба та солодкої випічки. У міжвоєнний період серед святкових страв з'явилися навіть торти. Вони завдячують своєю появою кулінарним курсам, організованим представниками сільської інтелігенції та товариством «Союз українок». До обов'язків господаря також належало придбання чи приготування алкогольних напоїв, насамперед горілки й пива.

Родичів і знайомих запрошували на Празник під час останніх відвідин або за тиждень чи два до свята. Саме свято розпочиналося урочистим богослужінням у церкві, на якому були присутні односельці, гості із сусідніх і віддалених сіл чи міст. Після закінчення урочистої відправи господарі запрошували гостей додому на частування. Найбільш поважних гостей садовили за стіл на покуті – найсвятішому й найпочеснішому місці в хаті. За традицією гостям давали в дорогу шматок пирога чи солодку випічку. Перелік святкових страв відрізнявся залежно від етнографічного регіону,

конкретного населеного пункту та матеріальних статків родини. Особливо ретельно готувалася родина місцевого священика.

Цікавий пласт для дослідження сучасних етнографів становлять так звані храмові пісні, які виконували з нагоди свята під час гостини. У піснях звеличували господаря та його дім. Велику популярність мала творчість мандрівних лірників.

Під час Храмових свят активно велася торгівля різним крамом, особливо релігійною атрибутикою (хрестиками, іконами, малими «образками») та молитовниками. Патріотично налаштоване духовенство часто використовувало празники для пропаганди національної ідеї.

На прикладі Храмів найбільш виразно простежується функція обіду як форми соціального спілкування. З нагоди Празника до села навідувалося багато гостей, які привозили новини з усіх околиць краю. Тоді споживання їжі тривало кілька годин; за столом обговорювали побутові, економічні, суспільно-політичні проблеми. Після частування розваги тривали поза межами оселі господарів. Такі свята відігравали важливу роль також у налагодженні добросусідських взаємин між мешканцями різних населених пунктів, розширенні товариських зв'язків та кругозору селян.

Ключові слова: Храмове свято, селянин, святкування, спогади, святково-обрядова культура, громадський побут, Галичина.

The significance of kermises in the holiday-ritual culture and social life of the Galician peasants at the late 19th century through the 1930s is considered in the article. The main attention is paid to the process of preparation for the holiday, traditions of hospitality, the menu, as well as entertainment of the participants of celebrations.

Preparation for the holiday has been carried out on both the collective and individual levels. On the eve of the feast, the church fraternity has arranged the temple and its territory. The peasants have cleansed homes inside and from outside, introduced order in the yard. A lot of bread and sweet pastries are baked before the feast. Even the cakes have appeared among the festive dishes in the interwar period. They are obliged with their emergence to the culinary courses, organized by the representatives of the rural intelligentsia and the society Union of Ukrainians. The duties of the host include also the purchasing or making tipples, first of all vodka and beer.

Relatives and acquaintances are invited to the feast during the last visit or a week or two before the holiday. The event itself has started with the festive public worship in the church. The inhabitants of the same village, guests from neighboring and remote villages or cities are present. The hosts have invited guests home for a treating after the end of the holiday divine service. The most venerable guests are set at the table in the icon corner – the most sacred and honourable place in the small house. Traditionally a piece of baked pie or malt pastry to the road are given the guests. The list of holiday dishes is different depending on the ethnographic region, specific locality and material wealth of the family. The family of the local priest has prepared especially carefully.

The so-called kirmess songs, performed on the occasion of the feast at the time of visit, form an interesting layer for the study by contemporary ethnographers. The host and his house are praised in the songs. The works of travelling lyrists have been of a great popularity.

Trade with various goods, especially religious attributes (crosses, icons, small icon sacred images) and prayer books has been conducted actively during the kermesses. Patriotically adjusted clergy often use feasts for the national idea propagation.

The function of dinner as a form of social communication is followed the most clearly by the way of example of the kermesses. Many guests have visited the village on the occasion of the feast. They have brought news from all neighbourhoods of the region. Then the consumption of food has lasted for several hours; everyday, economic, socio-political problems are discussed at the table. The merriment has taken place after the eating outside the hosts home. Such holidays are also of a great significance in the adjusting of good-neighborly relations between the residents of various settlements, extension of friendly relations and the horizons of peasants.

Keywords: kermesse, peasant, celebration, reminiscences, holiday-ritual culture, social life, Galicia.

Храмове свято (Празник, Храм) займало важливе місце у святково-обрядовій культурі та громадському побуті галицьких селян кінця ХІХ – 30-х років ХХ ст. Якщо в сільській місцевості традиція відзначення Празників зберігалася завжди й не занепадала навіть у кризові 90-ті роки ХХ ст., то на сучасному етапі можемо спостерігати відновлення інтересу до таких святкувань

навіть у містах. Доказом цього вважаємо численні повідомлення у ЗМІ про відзначення Храмового свята у тій чи іншій парафії [33; 39; 42]. Як стверджує о. Йосафат Бойко, Храмовий празник – це свято, яке нагадує нам про важливість парафіяльної спільноти в духовному житті християнина; свято для всіх, хто належить до парафії фізично (через місце проживання) чи духовно (єднають-

ся в молитвах, приходять і приїжджають на відправи, слухають проповіді та беруть участь у різних заходах, катехизаціях, прощах, паломництвах, таборах та зустрічах) [1].

Маючи на меті розкрити роль Храмового свята у святково-обрядовій культурі та громадському побуті галицьких селян наприкінці XIX – упродовж 30-х років XX ст., уважаємо за необхідне на основі широкого кола мемуарної літератури, етнографічних описів та публікацій сучасних науковців розглянути процес підготовки до Празників, традиції гостинності, святкове меню, а також розваги учасників урочистих дійств. Насамперед зауважимо, що окреме місце Храмовим святам у своїх працях відвели дослідники В. Борисенко [2], Г. Горинь [9], М. Килимник [11], М. Скиба [34] та Н. Стішова [36]. Однак вказані автори, за винятком Г. Горинь та Н. Стішової, аналізуючи означену проблему, майже не використовували етнографічних матеріалів із теренів Галичини. Тому особливо цінним, на нашу думку, є дослідження «Гуцульські храми й забави», уміщене в збірнику праць «Рік у віруваннях гуцулів» відомого громадсько-політичного й культурного діяча, етнографа і письменника П. Шекерика-Доніківа [44, с. 109–112]. Чимало цікавої інформації вдалося також почерпнути зі спогадів О. Косіковського [14], М. Логази [18], І. Мартинюка [22], о. О. Пристая [29] та з регіональних історико-мемуарних збірників [17; 19]. На не менш захопливі описи Храмових свят натрапляємо в художній літературі, зокрема у творах М. Коцюбинського [15], М. Ломацького [20], О. Маковея [21] та Ю. Федьковича [38].

Храмове свято в народній свідомості порівнювалося за своєю значущістю до Різдва Христового та Великодня. Основним призначенням його було не лише вшанування святаго (релігійної події), а й звернення до нього по допомогу в господарських справах [36, с. 55]. На думку дослідників календарної обрядовості В. Борисенко та Н. Стішової, коріння цих свят сягає ще дохристиянської доби, а у своїй основі храмові обрядодії є

давніми поминальними трапезами [2, с. 179–180; 36, с. 50].

Яку важливу роль відігравали Храмові свята в повсякденному житті галицьких селян, можна судити з того, що в деяких населених пунктах донедавна побутував звичай називати дитину на честь того святаго, якого вшановували під час Празника. Наприклад, у с. Братковичі (нині Городецького р-ну Львівської обл.) дуже поширене ім'я Марія (місцеве Храмове свято припадає на 21 вересня, коли церква вшановує Різдво Богородиці) [40, с. 854]. На нашу думку, про популярність цих святкувань свідчать і народні приказки: «Де храм, то я і там» [5, с. 282], «На празник і пси збігаються» [4, с. 587]. За словами церковного історика, вихідця із с. Пуків Рогатинського повіту о. І. Музички, «село любило празники» [25, с. 1003]. Храмові свята були доброю нагодою для селян покинути межі усталеного ритму життя, дізнатися новини, налагодити нові міжособистісні контакти, тобто «вийти у світ». Якщо Празник відбувався в ближньому селі чи місті, то селяни часто вирушали туди цілим процесійним походом на чолі з місцевим парохом. Такі походи зазвичай сприяли гуртуванню членів сільської громади й позитивно впливали на її мікроклімат.

Звичайно, будь-яке Храмове свято не обходилося без прийняття й частування гостей. Як зазначав В. Скуратівський, гостювання було й залишається одним із важливих елементів колективного спілкування та відпочинку. Водночас гостини не тільки зберігали, а й давали життя пісням, танкам, приказкам і прислів'ям, поетичним формам народного пошанування, здоровим критеріям, які онароднювали риси гостинності та господарської вдачі [35, с. 112].

У свою чергу Празнику передувала низка різних приготувань, які відбувалися як на колективному, так і на індивідуальному рівні. Зокрема, напередодні свята церковне братство прибирало храм і територію, яка до нього прилягала [22, с. 195]. Члени жіночого чи дівочого молодіжного братства (сестри-

ці) під наглядом дружини священника дбали про внутрішнє оздоблення церкви, чистоту риз і хоругв тощо. За потреби вони вишивали новий фелон для пароха, рушники та серветки.

Мешканці села готувалися до Празника як до громадського огляду статків та гостинності [9, с. 142–143]. Приготування зазвичай розпочиналися ще за кілька тижнів до самого свята. Господині чистили чи білили хати всередині й ззовні, наводили лад в оселях і на обійсті. Як згадував священник О. Пристай, «хата мусіла бути чисто вимита всередині і ззовні, піч чисто вимашена, сіни й обороа позамітані, а навіть у стайнях і в стодолах всяка мерва, сміття і нечистота спрятана, позгромаджена й усунена» [29, с. 48]. Навіть худобу чистили і по змозі мили, бо, «мовляв, придуть гості зі свого села і з чужих сіл, отже, щоби не обмовляли опісля» [29, с. 48].

Перед Празником готували багато хліба та солодкої випічки, асортимент якої зростав із кожним роком. Якщо ще в ХІХ ст. перелік солодошів був доволі обмежений (виняток становила кухня представників сільської інтелігенції), то вже перед Першою світовою війною з нагоди свят випікали тістечка, медяники та сирники. У міжвоєнний період серед святкових страв з'явилися навіть торти. На нашу думку, вони завдячують своєю появою кулінарним курсам, організованим представниками сільської інтелігенції та товариством «Союз українок». Вагомий внесок у модернізацію селянської кухні зробили також дівчата, які навчалися в міських школах [19, с. 335].

Господар уважав своїм обов'язком подбати про м'ясні вироби. Для цього напередодні свята він різав свиню або вступав у складку з іншими селянами. У статті «Народня пожива в Снятинському повіті (Покуте)» І. Голубович детально описав процес поділу м'яса між кількома газдами в с. Карлів (нині с. Прутівка) на Снятинщині. Чоловіки збиралися в одній оселі, де гуртом визначали частку кожного. Зазвичай розмір складки дорівнював 2 коронам, тому якщо свиня

коштувала 100 корон, у процесі поділу мало брати участь 50 господарів. Однак заможніші газди вкладали суму в кілька разів більшу, тому їхня частка також зростала пропорційно до цієї суми. Зауважимо, що присутні стежили за справедливістю розподілу, а отже, у кожному «паї» мало бути порівну усього: м'яса, сала, шкіри, печінки, голови і т. д. Цікаво, що раніше, коли не було громадської ваги, м'ясо важили за допомогою сокири, підвішеної до сволока [8, с. 65–66].

Письменник і педагог Михайло Ломацький у художній формі описав підготовку до свята в заможних господарів на Гуцульщині: «...ще далеко до храмового свята в Ферескулі – до св. Михайла, йшли в Янушевських великі приготування до храму: зарізали п'ятирічну свиню, що мала солонину на долоню грубу, зарізали дванадцять випашених баранів, повудили м'ясо і напекли ковбас; пекли й варили “всечину”, щоб ніхто з храмових гостей не посмів сказати, що був голоден!» [20, с. 47].

До обов'язків господаря належало також придбання чи приготування алкогольних напоїв, насамперед горілки й пива. Щодо кількості алкоголю, призначеного на свято, важко робити однозначні висновки, бо в окреслений нами період сільськими священниками, вчителями, громадськими діячами, активістами товариства «Відродження» велася наполеглива й ефективна боротьба щодо скорочення вживання селянами спиртного, а то й відмови від нього взагалі. Тому популярними були безалкогольні заходи, на яких заощаджені на напоях кошти передавали на благодійні та національно-патріотичні цілі. Наприклад, в оселі громадського діяча, активіста антиалкогольного руху в с. Биків Самбірського повіту Гілярія Тарнавського на святковому столі замість горілки стояла тарілка, на яку гості клали пожертви для педагогічного товариства «Рідна школа» [6, с. 17]. Водночас у спогадах про с. Нестаничі Радехівського повіту натрапляємо на згадку, що на Празник, який припадав на Різдво Пресвятої Богородиці

(21 вересня), господарі «старалися по кілька літрів спирту» [14, с. 69]. Описуючи Храмове свято в с. Вороблевиці Дрогобицького повіту, А. Чичула стверджувала, що гості та господарі «кожну страву підливають горівкою, пивом, вином з оцтом або медом, щоби родилася капуста, буряки, просо і т. д.» [43, с. 18].

Родичів і знайомих запрошували на частування під час останніх відвідин або за тиждень чи два до свята. Як писав П. Коненко, «в гостину просять “фамілію” з інших сіл, чи то навмисне посилаючи, чи просять при нагоді, наприклад, на ярмарку, або також коло церкви, коли прийде на празник» [13, с. 82]. За традицією обов'язково слід було запросити тих, у кого господарі раніше гостювали на Празнику [32]. Запрошення повторювали кілька разів, бо «сільська етика вимагала спершу чемної відмови, мовляв, ще не знаємо, чи прийдемо» [22, с. 195].

Саме свято розпочиналося урочистим богослужінням, на якому були присутні односельці, гості з усіх околиць. До храму сходилися, щоб «побути на людях», навіть ті, хто не мав родичів [9, с. 142–143]. Службу Божу зазвичай відправляли запрошені священники з ближніх парафій. Саме богослужіння тривало довше, аніж звичайно, і супроводжувалося проповіддю, яку також виголошував хтось із запрошених священнослужителів. Уродженець с. Підпечари на Станіславщині М. Логаза згадував, що на Храмове свято Вознесіння Господнього, яке завжди припадає в четвер 40-го дня після Великодня, з'їжджалися священники з усього деканату. Тоді в церкві проходили богослужіння з такими відомими духівниками, як о. Менцінський, брат славного оперного співака Модеста Менцінського, та відомий на всю Галичину проповідник о. Іван Фіголь [18, с. 39–40].

Священник О. Пристай так описував храм у рідному с. Трускавець Дрогобицького повіту: «На кожний празник наповнювалася парохіяльна церква по береги своїм і чужостороннім народом, а навіть поза церквою і кругом неї стояла велика громада

людей. Деякі з них клячили попід самими стінами церкви, та зі зложеними побожно руками шептали свої молитви, інші стояли і молилися, а ще інші оподалік байдужо гуторили собі про господарські справи, або навіть порозсідалися на мураві та покурювали свої люльки-“запіканки”. Ще довго до “Благословенія Господне на Вас”, як народ, немов пчоли з улія, висипався з церкви, та на майдан. Кругом церкви гомін, метушня, крик, ніби на ярмарку» [29, с. 48–49].

Після закінчення урочистої відправи господарі запрошували гостей додому на частування. За словами респондента М. Іваськів, потрібно було комусь обов'язково йти до церкви, щоб привести гостей. Інакше вони могли б і не прийти. З цього приводу в спогадах о. О. Пристая читаємо, що після служби «газди і газдині кинулися один наперед одного вишукувати чужосторонніх своїх кривняків, приятелів і знайомих, щоби запросити їх до себе в гості. Нераз причепилося і троє людей до гостя, та тягнули його, кожний до себе, один за полу, другий за рукав, а ще інший, щоби довго не мучитися та інших гостей не втратити, хватав капелюх чи шапку з голови того, що запрошував його і в цей спосіб забезпечував собі гостя» [29, с. 49]. Подібне читаємо в спогадах відомого діяча радикального руху Я. Остапчука про Храмове свято в с. Денисів на Тернопільщині: «Після Богослуження я бачив під церквою те саме, що я бачив у дні празників по селах Збаражчини, включно з моїм рідним селом. Місцеві люди виривали собі з рук гостей з інших сіл, запрошуючи їх до себе. До одного гостя часто витягалось кілька рук, один тягнув його до себе, інший до себе» [26, с. 243–244].

Священник О. Пристай зафіксував ще один цікавий звичай, пов'язаний з відзначенням Храмового свята. У Трускавці святкували чотири празники: одна частина села – на св. Миколи та св. Іллі, а інша – на Богородицю та Зелені свята. Із самого ранку запрошував до себе господар найближчих родичів з іншого кінця села, де свята у той час

не було, бо боявся, що їх після богослужіння забере хтось інший і він не зможе віддячити за частування. Така рання гостина була дуже поважна і спокійна. Почувши звуки церковного дзвону, який скликав людей на урочисту Службу Божу, гості молилися, дякували господарям і йшли до храму [29, с. 48].

Будучи ще малим, о. О. Пристай мав нагоду побувати на «ранньому» Празнику у свого родича, про що написав у спогадах: «Я пережив на своєму довгому віку чимало приемних хвилин, як пастух, школяр і як священик, та з-поміж усіх цих приемностей гостина на Богородицю у вуйка застрягла мені в пам'яті чомусь найглибше. Не пригадую собі жадної смачної страви, а було їх багато, лише високу поставу нашого гостинного господаря, вуйка Івана, як він чемно ходив біля нас, припрошував до їди, usługував і невтомно розповідав різні свої пригоди з цілого життя, зовсім так як це мама оповідає казку дитині, коли бачить, що це робить їй приємність. Вуйко відгадував, чим міг би зробити своїм гостям приємність і розповідав найцікавіші епізоди (“трафунки”) зі свого цілого життя, включно аж до останнього перед самим празником» [29, с. 48].

На окрему увагу заслуговує опис Храмового свята на Гуцульщині, який залишив П. Шекерик-Доників. На його думку, Празники – це «спосібність до набутків, показу и стрічі, та до розрахунків кровавих мижи супротивниками» [44, с. 11]. Автор, зокрема, зазначав, що гуцули йдуть на Храм, щоб побачитися зі знайомими та родичами, похвалитися перед іншими своїм вбранням, а інші – щоб прилюдно звести рахунки з ворогами [44, с. 109]. Водночас він наголошував, що далеко не до кожної парафії на Храм приходять багато народу, бо не кожна церква зведена «на східним місци». Як зазначив автор, до гарних Храмових свят з давніх-давен належали такі: на другий день Зелених свят у Ясенові Горішнім, на Різдво Івана Хрестителя (7 липня) у Білоберізці та Косові, на Петра і Павла (12 липня) у Дідушківій Річці, Красноїллі і Космачі, на

Успіння Пресвятої Богородиці (28 серпня) у Жаб'ю-Слупейці, на Різдво Пресвятої Богородиці (21 вересня) у Криворівні [44, с. 110]. На ці свята сходилася значна кількість людей навіть із далеких сіл.

Етнограф також згадує про елементи колективного частування гуцулів біля церкви, однак ця традиція у своєму первісному вигляді довше і краще збереглася в інших регіонах України, наприклад на Поліссі [2, с. 180; 9, с. 143; 11, с. 143]. До Першої світової війни господарі з гір звозили на конях у бесагах частування до церкви. Склали тарілки із «храмом-харчем» під церквою на призьбу й розкладали на застеленій ліжниками землі на території цвинтаря. Відтак запрошували їсти своїх знайомих, а нерідко пригощали й зовсім сторонніх людей. Гуцули також після богослужіння запрошували гостей до хати й частували їх удома. Такі святкування вже відбувалися зі скрипкою, танцями та тривали впродовж трьох днів. Старші люди казали, що після кожного Храмового свята гріх щось робити надворі, бо земля ще впродовж двох днів «горить» [44, с. 111].

Крім цього, на Гуцульщині, як зазначав етнограф З. Кузеля, «коли діти не живуть або хтось у родині тяжко нездужає, то цю дитину чи недужого “обрікають”, себто обіцяють щороку справляти празник, коли вони житимуть» [16, с. 238]. Такі Празники робили на Воздвиження Чесного Хреста Господнього (27 вересня), свято Покрови Пресвятої Богородиці (14 жовтня), Собор святого архістратига Михаїла (21 листопада) або якесь інше осіннє свято. Саме свято розпочиналося замовленою Службою Божою, після якої господарі запрошували до себе родичів, сусідів і убогих. Гостей частували вдома за столом різними вишуканими стравами й напоями. Усі присутні на частуванні обов'язково молилися напередодні й після завершення гостини [16, с. 238]. Цікаво, що такі «Храми» могли справляти як за здоров'я членів сім'ї, так і худоби. Однак, на відміну від церковних празників, на них не було прийнято танцювати [44, с. 112].

Окрему увагу селяни приділяли приготуванню одягу, призначеному на Храмове свято, бо це була гарна й рідкісна нагода показати своє ошатне вбрання перед громадою. М. Коцюбинський у «Тінях забутих предків» про це писав так: «Витягалось найкраще лудіння (одежа), нові крашениці, писані кептарі, череси і табівки¹, багато набивані цвяхом, дротяні запаски, черлені хустки шовкові і навіть пишна та білосніжна гугля, яку мати обережно несла на ціпку через плече. Іван теж дістав нову кресаню і довгу дзьобню², що біла його по ногах. Сіддались коні, і суточками зеленим верхом ішов пишний похід та закосичував плай гейби червоним маком» [15, с. 209].

Цікавими були прояви народного етикету під час таких Празників. У с. Вороблевичі на Дрогобиччині гості, зайшовши в хату, зверталися до господарів: «Дай Боже щіці з тим празником, щасливо оправдати і другого дочикати» [43, с. 18]. За столом господарі постійно просили скуштувати ту чи іншу страву, звертаючись словами: «Ану но ічти, будьти ласкаві, ни гардіть, куми, ану но присуньти сі» [43, с. 18]. Свідченням великої поваги до гостей є і той факт, що одному з них доручали розділити між присутніми м'ясо зі спільної тарілки [43, с. 18].

На Гуцульщині у відповідь на прохання господаря сідати за стіл гості відповідали: «...Най всьо добро в вашій хаті сідає» [20, с. 51]. Найбільш поважних гостей садили за стіл на покуті – найсвятішому й найпочеснішому місці в хаті, яке розміщувалося по діагоналі від печі. Перед початком застілля всі присутні вставали і промовляли молитви за всіх покійних із родини власників оселі [20, с. 51].

У більшості населених пунктів Галичини завершення гостини проходило за подібним сценарієм. На прощання гості дякували господарям, а відтак запрошували на чергове Храмове свято до себе, кажучи: «Будьти здорові, декую вам за празник і дай Боже, бисмо вам віддали і бисмо сі сходили, допокі будем жити» [43, с. 18]. На ці слова

господиня відповідала: «Дай Боже і вам здоровлі, шости прийшли, шости не гарділи» [43, с. 18]. За традицією гостям давали в дорогу шматок печеного пирога чи солоду випічку, наприклад штрудель [13, с. 82; 43, с. 18]. У с. Биків Самбірського повіту напередодні Празника пекли багато білих хлібин («восухів»), які дарували гостям перед від'їздом [6, с. 67].

На погляд етнографа М. Паньківа, традиції під час споживання їжі мали виховне значення, адже плекали в дітей такі риси, як скромність, шанобливе ставлення до старших, стриманість у своїх бажаннях та поведінці. За народним етикетом дітям не дозволялося сідати за стіл разом із гостями, яким давали кращу їжу. У такий спосіб змалечку закладалися основи гостинності та святкового церемоніалу [27, с. 9].

Щодо переліку святкових страв, то він міг різнитися залежно від етнографічного регіону, конкретного населеного пункту та матеріальних статків родини. Зазвичай у менш заможних господарів святковий стіл був убогішим, включав менше м'ясних страв і випічки, хоча вони й намагалися по змозі якнайкраще прийняти гостей. Недарма в одній із приказок, зафіксованих І. Франком у «Галицько-руських народних приповідках», говориться: «По празнику легше на кишеню, але важче на голову». Сам упорядник пояснив її так: «Бо були великі видатки, а наступає нове клопотанє про гроші» [4, с. 587].

Особливо старанно готувалася до Храму родина місцевого пароха, оскільки із цієї нагоди до нього з'їжджалися священники з усіх околиць. Опис страв, які подавали на Празник в оселі душпастиря, наведено в гумористичному оповіданні О. Маковея «Принука» (1913). У цьому творі доньки о. Лагодинського частували численних гостей шинкою, паштетом, полядницею, індицом, смаженими курчатами і печеним поросям, яке «очі має з білка і перцю, в зубах хрін, а хвостик догори закручений, як живий» [21, с. 465–466]. На столах також були «салати, компоти, соси [підливи. – О. Д.], овочі, тіста і

торти», на десерт – морозиво [21, с. 464, 467] і шоколадна легуміна³.

Загалом серед асортименту святкових страв, відображених в етнографічних джерелах, найчастіше трапляються холодець («дреглі», «гижки»), голубці, м'ясний бульйон («росіл», «юшка»), печені пироги, вареники, борщ з м'ясом та гуляш [7, с. 594; 13, с. 82; 19, с. 335; 22, с. 196]. На Храмове свято Успіння Пресвятої Богородиці (28 серпня) в с. Нижне Синьовидне Сколівського району Львівської області традиційною святковою стравою досі залишається білий борщ, який називається «бурачанка». У Верхньому Синьовидному така страва має назву «дирба». Готують борщ з білого буряка, м'яса і пшона [10, арк. 1]. У с. Старе Село Жидачівського району Львівської області першу страву із заквашеного білого буряка та м'яса (зазвичай курятини) називають «буряки», або «бігус» [32]. Попри численні новації в сучасному харчуванні, її і тепер часто можна побачити на столах під час Храмових свят.

Якщо Празник припадав на день посту, то селяни намагалися не порушувати харчових заборон. Наприклад, у с. Козьова Сколівського району Львівської області зі святкового меню й сьогодні виключають м'ясні та молочні страви, оскільки Храмове свято припадає на Воздвиження Чесного Хреста Господнього, тобто день суворого посту [12, с. 204].

Загалом правильним видається висловлювання респондента С. Білошицької (1921 р. н.), що «на храмовий празник все старалися приготувати щось краще з їди, хоть би які бідні були» [30].

Цікавий пласт для дослідження сучасних етнографів становлять так звані храмові пісні, які виконували з нагоди свята під час гостини. Один текст пісні «Гості наші любі, милі за тисовим столом» навів О. Кольберг у праці «Покуття». У пісні звеличено господаря та його дім («Та дай, Боже, здоров'єчко та й я знаю кому, та й і сему господарю, що ми в его дому» і т. д.) [41, с. 73]. Уже в другій половині ХХ ст. в с. Зібранівка Снятинського райо-

ну побутувала пісня «Ой піду я на храм, на храм до своєї родине». На думку фольклориста Ольги Харчишин, у ній поряд із відображенням побутових реалій («там то грушок, там то сливок, там то садовини») та родинних стосунків («Ой родино, родиночко, не цурайся мене») проступає давній обрядовий текст, що, як і колядка, має звеличити господарів, накликати щастя в їхній дім:

*Газда файний, газда файний, газдине ще краща,
Ходить собі коло гостей, як зіронька ясна.
Газда ходить гором-гором, газдиня – долинов,
Газда цвите ружов, ружов, газдиня калинов*
[41, с. 73].

У с. Гермаківка (нині Борщівського району Тернопільської області) під час гостини на Празнику зазвичай виконували таку пісню:

*Пила ж би ся горілочка, як студена вода,
Тільки мені забороняє дівчина молода.
Просим їсти, просим пити, просим випивати,
А що кого не догодить, просим вибачати.*

На цю пісню гості, які сиділи за столом, відспівували:

*Та й ми їмо, та й ми п'ємо, та й ми випиваєм,
Та всьо добре нас догодить, та й ми вибачаєм*
[23, с. 46].

Велику популярність під час Храмових свят мала творчість мандрівних лірників. Етнограф, краєзнавець П. Медведик згадував про лірника Михайла з Богутина, який у 1932–1939 роках двічі на рік (на Великдень та Храмові свята) заходив до сіл Жабиня, Годів та Торгів на Зборівщині. У його репертуарі були переважно релігійні («Про бідного Лазаря», «Ой зійшла зоря вечорова, над Почаєвом стала», «Ой пішла сирітка та на гріб плакати», «Про страшний суд», «Іди, мамо, геть від мене», «В жилний четвер по вечері йшов Ісус на spacerи», «Страдальня мати під хрестом стояла») та історичні пісні («Пісня про Нечая», «Гей на горі там женці жнуть», «Ой попід гай зелененький») та ін. [24, с. 124].

Етнографічні джерела свідчать про велику увагу галицьких селян до лірників та їхніх пісень. Зокрема, в описі «Народня пожива в Скалатському повіті» П. Коненка читаємо, що з найбільшою пошаною ставляться до лірників, їх пригощають горівкою, а часто й пивом [13, с. 82]. Описуючи Гуцульщину, П. Шекерик-Доників також стверджував, що лірники є частими гостями на місцевих Празниках, і гуцули дуже люблять слухати їхній спів [44, с. 111].

Празники масово приваблювали в село прошаків і калік. Як писав О. Косіковський, «на самий день празника з'їздилися до Нестанич ще й багато всяких "дідів" – ці клячіли, сиділи, може вдавали калік, а всі просили милостині, кликали "Споможіть бідного каліку" і справді вчиняли рейвах під церквою» [14, с. 69]. За традицією бідняка чи жебрака, який завітав до хати у цей день, господарі мали обов'язково нагодувати [3, с. 102; 43, с. 18]. Жебраків не запрошували за спільний стіл, а здебільшого давали поїсти окремо чи дарували «ялмужну» у вигляді куска житнього хліба [13, с. 82].

Під час Храмових свят активно велася торгівля різним крамом, особливо релігійною атрибутикою (хрестиками, іконами, малими «образками») та молитовниками [31; 44, с. 111]. Як згадував виходець із с. Дичків на Тернопільщині Василь Пласконіс, у день Храмового свята на Преображення Господне (19 серпня) площу біля церкви «заливала справжня повінь народу» [28, с. 9]. Приходили люди переважно з навколишніх сіл, а господарі із с. Гаї Великі, яке славилось садівництвом, привозили цілі вози фруктів. Не бракувало міщан із Тернополя, переважно торговців. Вони продавали різні солодощі (медяники, цукерки) та лимонад, який мав дуже великий попит [28, с. 9].

Подібна картина спостерігалася в селах Гуцульщини. На Храмові свята, які припадали на літо, господарі привозили на продаж багато черешень із сіл Розтоки, Білоберізка та Устеріки, а восени велася активна торгівля сливами, яблуками, горіхами. Крім цього,

торгували випічкою та м'ясними виробами, музичними інструментами (флюями, трембітами). Тому справедливими видаються слова П. Шекерика-Дониківа про те, що храми на Гуцульщині нагадували малі ярмарки [44, с. 111].

Празники були доброю нагодою для знайомства молоді, а відтак і вирішення матримоніальних інтересів. Зважаючи на відносно низький рівень мобільності тогочасних селян, Храмові свята сприяли укладенню шлюбів поза межами рідного села. Як писав П. Шекерик-Доників, «на храми приходив молодіж пишно и гонорово вивберана, дівчата и легіні. Ни одни навіть зговорюються на храмах про женечьку и виддане, бо деж є можливість крашше видівитиси и вибрати собі легіневи кнегиню, єк ни на храму мижи таким збірним народом? Там є чього вибрати, тай є на шо видив'юватиси, та є в кого розпитатиси, є си шо хочет одно про одно дізнати, розвідати» [44, с. 111]. У 30-х роках ХХ ст. серед молоді на Храмових святах і фестинах популярною стала гра у «флірти». Її учасники витягували надруковані запитання, на які потрібно було дати відповідь. Інший варіант гри передбачав виконання прохання когось із учасників.

У згаданому с. Гермаківка на Празник Успіння Пресвятої Богородиці до села організовано прибували парубки та дівчата з навколишніх сіл (Залісся, Кривче, Іваня, Ніври). Щоб задалегідь повідомити про свій прихід, кожна група молоді йшла зі своїм бубоном. Усі зустрічалися на площі біля корчми, і там місцеві частували гостей [23, с. 44]. Потім розпочиналися танці, а після них змагання на краще виконання аркана. Суддею обирали Омеляна Савчинського, сина місцевого пароха. «Парубки ставали в велике коло, тримаючи один одного за руку, а високий кучерявий ватага напереді тримав у своїй руці тростину. Заскрипіла жалісно скрипка, забреніли цимбали й немилосердно вдарив бубон. Чути було голос ватаги: Раз, два, три! Далі пішов» [23, с. 45]. Після виконання танцю

юнаками з кожного села суддя обирав переможців. Далі гермаківські парубки забирали гостей до своїх домівок на традиційну гостину, після якої «сторонські» хлопці йшли на вечорниці до місцевих дівчат. На другий день святкування також тривали. Д. Колісник описував це так: «Село клекотіло. Там таракхотіли вози, з другого боку грала музика, знову з іншого чути спів, біля воріт прощалися, а там знову підпиті й веселі люди весело реготали» [23, с. 46].

Під час свята дівчата та хлопці, переважно члени молодіжного церковного братства, відвідували оселі господарів із дерев'яними чи бляшаними коробками («пушками»). Увійшовши до хати, вони віталися й зверталися до присутніх зі словами: «Просимо про дар на церкву... (називали ім'я святого, який був покровителем храму)». Їх запрошували до частування та обдаровували [14, с. 69; 22, с. 196].

Патріотично налаштоване духовенство часто використовувало Празники, а отже, зосередження навколо храму значної кількості людей, для пропаганди національної ідеї. На Покутті відомим проповідником був о. Іван Пісецький із с. Корнів Городенківського повіту, якого за вміння виголошувати національно-патріотичні проповіді називали «златоустим» [37, с. 473]. Із цього погляду цікавими є також спогади о. Володимира Левицького, який у 1935 році став парохом с. Плауча Велика Березанського повіту. Він стверджував, що для пробудження національної свідомості священники по черзі влаштовували «імпазантні храмові свята», запрошуючи один одного з проповіддю [17, с. 637]. Часто їм доводилося виголошувати авторів спога-

дів, який після здобуття освіти у Відні й захисту двох докторатів навчився заборонені думки та висловлювання приховувати між рядками релігійної проповіді. За словами о. В. Левицького, «вже сама процесія з образами українських святих, вишивані ризи, у вишиваних рушниках статуетки святих, що їх несли українські дівчата у вишиваних блюзках, до цього – духовна оркестра хлопців у вишиваних сорочках, церковні хоругви в національних кольорах – все це надавало “церковній” процесії імпазантного видувища української зорганізованої і парафією очоленої демонстрації. А позаду – народ організовано у своїх організаціях маршував...» [17, с. 637].

На завершення зазначимо, що Храмове свято було й досі залишається доволі своєрідним явищем у сфері традиційно-побутової культури українців. Зважаючи на важливість події, їй передували ретельні приготування як на рівні конкретної сільської громади, так і на рівні її індивідуальних представників. На прикладі Храмів найбільш виразно простежується функція обіду як форми соціального спілкування. З нагоди Празника до села навідувалося багато гостей, які привозили новини з усіх околиць краю. Тоді споживання їжі тривало кілька годин; за столом обговорювали побутові, економічні, суспільно-політичні проблеми тощо. Після частування розваги тривали поза межами оселі господарів, у громадських будівлях чи просто на вулиці. У такий спосіб Храмові свята сприялигуртуванню членів сільської громади, а то й кількох найближчих населених пунктів, а також відігравали важливу роль у розширенні товариських зв'язків та кругозору галицьких селян.

Примітки

¹ *Табівка* – невелика чоловіча шкіряна сумка для дрібних речей, оздоблена мідними гудзиками або металевими вставками.

² *Дзьобня* – вовняна сумка.

³ *Легуміна* – солодка випічка або солодоші на основі збитих яєць і цукру з різноманітними додатками.

Джерела та література

1. Бойко Й. Чому я так люблю парафіяльний празник? *Івано-Франківська Архієпархія*. 6.06.2016. URL : <http://ugcc.if.ua/blohy/941-chomu-ia-tak-liubliu-parafialnyi-praznyk.html> (дата звернення 10.03.2019).
2. Борисенко В. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців. Київ : Унісерв, 2000. 190 с.
3. Василечко Л. Шуткова неділя. Народні звичаї, обряди та повір'я. Львів : Тиса, 2012. 102 с.
4. Галицько-руські народні приповідки. Т. II. Вип. II. (Кравець-Пять) / зібрав, упоряд. і пояснив Іван Франко. *Етнографічний збірник*. Львів : З друк. Наук. т-ва ім. Шевченка, 1908. Т. XXIV. 612 с.
5. Галицько-руські народні приповідки. Т. III. Вип. I. (Рабунок-Час) / зібрав, упоряд. і пояснив Іван Франко. *Етнографічний збірник*. Львів : З друк. Наук. т-ва ім. Шевченка, 1909. Т. XXVII. 300 с.
6. Глухівська К., Глухівська Г., Палій О., Кузишин Л. Батьківське світло: (сімейні спогади). Київ : Видавництво імені Олени Теліги, 2002. 228 с.
7. Гнатюк В. Народня пожива на Бойківщині. *Науковий збірник присвячений професорови Михайлови Грушевському учениками й прихильниками з нагоди його десятилітньої наукової праці в Галичині (1894–1904)*. Львів : З друкарні НТШ, 1906. С. 576–594.
8. Голубович І. Народня пожива в Снятинським повіті (Покуте). *Матеріали до української етнології*. 1918. Т. XVIII. С. 48–70.
9. Горинь Г. Громадський побут сільського населення Українських Карпат (XIX – 30-ті рр. XX ст.). Київ : Наукова думка, 1993. 200 с.
10. Календарні звичаї і обряди с. Нижне Синьовидне Сколівського району Львівської області. Записано Коломийчуком О. Ю., 12 вересня 2013 р., Науковий етнографічний архів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (далі – НЕАПНУ), ф. 1, оп. 6, спр. 147, 5 арк.
11. Килимник С. Український рік у народніх звичаях в історичному освітленні. Вінніпег, 1963. Т. 5 : Осінній цикл. 288 с.
12. Коломийчук О. Народні традиції християнського посту в осінньо-зимовому календарі бойків. *Карпати: людина, етнос, цивілізація*. 2014. Вип. 5. С. 202–209.
13. Коненко П. Народня пожива у Скалатським повіті. Записав у Коршилівці. *Матеріали до української етнології*. 1918. Т. XVIII. С. 70–85.
14. Косіковський О. Село Маркіяна – мої Нестаничі. Записки-спогади з одного життя. Вінніпег, 1972. 126 с.
15. Коцюбинський М. Твори : у 2 т. Київ : Наукова думка, 1988. Т. 2. 497 с.
16. Кузеля З. Осінній цикл календарних обрядів. *Енциклопедія українознавства. Загальна частина. Перевидання в Україні* / ред. В. Кубійович, З. Кузеля. Київ, 1994. Т. 1. С. 238.
17. Левицький В. Подільська парафія Плавуча Велика. *Бережанська земля. Історично-мемуарний збірник* / ред. В. Лев, В. Стецюк. Нью-Йорк : Комітет «Видавництва Бережани», 1970. С. 633–652.
18. Логаза М. Таке то в нас життя: Спогади – промови – есеї – коментарі – вибране про охорону здоров'я. Сиракузи ; Нью-Йорк : Укrapринт, 1985, 353 с.
19. Лоза М. Підберізці. *Винники, Звенигород, Унів та довкільні села. Історико-меморіальний збірник* / ред. М. Влох. Чикаго, 1970. С. 320–339.
20. Ломацький М. «Верховино, світку ти наш». Нариси з Гуцульщини. Нью-Йорк : Українське видавництво «Говерля», 1960. 288 с.
21. Маковей О. Твори : у 2 т. Київ : Дніпро, 1990. Т. 2. 537 с.
22. Мартинюк І. Моє рідне село Ценів у Бережанщині. Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1976. 624 с.
23. Мизак Н. Село – душа народу. Додаток до серії «За тебе, свята Україно». Чернівці ; Торонто : Прут, 2011. Кн. 6. 274 с.
24. Медведик П. Моє рідне Опілля: Історико-культурний нарис села Жабиня та його околиць на Зборівщині. Тернопіль : Джура, 2003. 324 с.
25. Музичка І. Нарис про село Пуків (Продовження, б). *Визвольний шлях*. 1991. Ч. 8. 1003–1011.
26. Остапчук Я. Подих з недавньої бувальщини. (Думки і спогади з мого життя). *Збаражчина. Збірник споминів, статей і матеріалів* / ред. Д. Корбутяк. Торонто, б. р. С. 181–417.
27. Паньків М. Народна їжа на Покутті. Івано-Франківськ : Облполіграфвидав, 1991. 20 с.
28. Пласконіс В. З рідного села в широкий світ: Спогади. Сент Кетерінс, 1975. 256 с.
29. Пристай О. З Трускавця у світ мародерів. Спомини з минулого й сучасного. Репринтне видання. Дрогобич : Коло, 2010. Т. 1. 252 с.
30. Респондент Білошицька (Качарай) Софія Степанівна, 1921 р. н. Освіта: початкова. Народилася в с. Курів Галицького р-ну Івано-Франківської обл. Проживає в м. Івано-Франківську, вул. Є. Коновальця, 109/9. Записано в м. Івано-Франківську Дрогобицькою О. Я. 26.02.2017 р.
31. Респондент Кадлуб Марія Дмитрівна, 1927 р. н. Народилася в с. Підпечари Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл. Проживає в с. Підпечари Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл., вул. Б. Хмельницького 46. Записано в с. Підпечари Дрогобицькою О. Я. 26.05.2015 р.
32. Респондент Іваськів (Вітрів) Марія Кузьмівна, 1931 р. н. Освіта: початкова. Народилася в с. Сулятичі Жидачівського р-ну Львівської обл. Проживала за адресою: с. Старе Село Жидачівського р-ну Львівської обл. Записано в с. Старе Село Дрогобицькою О. Я. 25.11.2010 р.

33. Святкування храмового празника на парафії святої Софії. *Церква святої Софії*. URL : <http://sophiaugcc.org.ua/svyatkuvannya-hramovogo-praznyka-na-parafiyi-svyatoyi-sofiyi/> (дата звернення 10.03.2019).

34. Скиба М. Храмове свято в культурному ландшафті подільського села і його трансформації (на прикладі села Зелені Курилівці Хмельницької області). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2004. Вип. 75. С. 104–109.

35. Скуратівський В. Берегиня: Художні оповіді, новели. Київ : Радянський письменник, 1987. 278 с.

36. Стішова Н. Українські календарні свята осіннього циклу : монографія. Київ : Видавництво ІМФЕ, 2017. 240 с.

37. Трачук К. Містечко Чернелиця. *Городениця. Історично-мемуарний збірник* / ред. Михайло Марунчак. Нью-Йорк ; Торонто ; Вінніпег, 1978. С. 469–474.

38. Федькович Ю. Поетичні твори. Прозові твори. Драматичні твори. Листи. Київ : Наукова думка, 1985. 578 с.

39. Франківська парафія Зіслання Святого Духа гучно відзначила 10-річчя. *Івано-Франківська Архієпар-*

хія. 28.05.2018. URL : <http://ugcc.if.ua/novyny/3526-frankivska-parafiia-zislannia-sviatoho-dukha-huchno-vidznachyla-10-richchia.html> (дата звернення 10.03.2019).

40. Ханас І. Українські традиції найменування дитини на Опіллі (за матеріалами церковних метрик хрещення XIX–XX ст.). *Народознавчі зошити*. 2012. № 5. С. 852–856.

41. Харчишин О. Календарно-обрядовий фольклор Покуття: тяглість та змінність традиції. *Народознавчі зошити*. 2017. № 1. С. 61–74.

42. Храмове свято на парафії Преображення Господа нашого Ісуса Христа. *Івано-Франківська архієпархія*. 20.08.2018. URL : <http://ugcc.if.ua/novyny/3823-khramove-sviato-na-parafii-preobrazhennia-hnikh.html> (дата звернення 10.03.2019).

43. Чичула А. Народня пожива в Дрогобицькім повіті. Зап. в Вороблевичах... *Матеріали до української етнології*. 1918. Т. XVIII. С. 12–31.

44. Шекерик-Доників П. Рік у віруваннях гуцулів: Вибрані твори. Верховина : редакція журналу (в-во) «Гуцульщина», 2009. 353 с.

References

1. BOIKO, Yosafat. Why do I Love the Parish Feast so Much? *Ivano-Frankivsk Archdiocese*, 6.06.2016 [online] Available from: <http://ugcc.if.ua/blohy/941-chomu-ia-tak-liubliu-parafialnyi-praznyk.html>. (accessed March 10, 2019) [in Ukrainian].

2. BORYSENKO, Valentyna. *Traditions and Vital Activity of the Ethnos: After the Materials of the Holiday-Ritual Culture of Ukrainians*. Kyiv: Uniserv, 2000, 190 pp. [in Ukrainian].

3. VASYLECHKO, Liuba. *Palm Sunday. Folk Customs, Rites and Beliefs*. Lviv: Tysa, 2012, 102 pp. [in Ukrainian].

4. Galician-Ruthenian Folk Proverbs. Collected, compiled and annotated by Ivan FRANKO. Vol. 2, iss. 2. (Kra-vets-Piat). In: Ivan FRANKO, ed. *Ethnographic Collection*. Lviv: From the Publishers of Shevchenko Scientific Society, 1908, vol. 24, 612 pp. [in Ukrainian].

5. Galician-Ruthenian Folk Proverbs. Collected, compiled and annotated by Ivan FRANKO. Vol. 3, iss. 1. (Rabunok-Chas). In: Ivan FRANKO, ed. *Ethnographic Collection*. Lviv: From the Publishers of Shevchenko Scientific Society, 1909, vol. 27, 300 pp. [in Ukrainian].

6. HLUKHIVSKA, Karolyna, Hanna HLUKHIVSKA, Oleksandra PALIY, Liubomyra KUZYSHYN. *Parental Light: (Family Reminiscences)*. Kyiv: Olena Teliha Publishers, 2002, 228 pp. [in Ukrainian].

7. HNATIUK, Volodymyr. Folk Food in Boikivshchyna. *Scientific Collection, Dedicated to Professor Mykhailo Hrushevskiy by the Followers and Adherents on the Occasion of His Decennial Scientific Work in Galicia (1894–1904)*.

Lviv: From the Publishers of ShSS, 1906, pp. 576–594 [in Ukrainian].

8. HOLUBOVYCH, Ivan. Folk Food in Sniatyn County (Pokuttia). In: Khvedir VOVK, ed. *Materials for Ukrainian Ethnology*, 1918, vol. 18, pp. 48–70 [in Ukrainian].

9. HORYN, Hanna. *Social Life of the Rural Population of the Ukrainian Carpathians (the 19th Century – the 1930s)*. Kyiv: Scientific thought, 1993, 200 pp. [in Ukrainian].

10. Calendar Customs and Rites of the Village of Nyzhnie Synovydne of Skole District in Lviv Oblast. Recorded by Oleksandr KOLOMYICHUK on September 12, 2013. Scientific Ethnographic Archives of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (thereafter – SEAPNU), Fund 1, Inventory 6, Dossier 147, Folios 5 [in Ukrainian].

11. KYLYMNYK, Stepan. *Ukrainian Year in Folk Customs in Historical Light*. Winnipeg, 1963, vol. 5: Autumn Cycle, 288 pp. [in Ukrainian].

12. KOLOMYICHUK, Oleksandr. Folk Traditions of the Christian Fast in the Autumn-Winter Calendar of Boykos. In: Mykola KUHUTIAK, ed.-in-chief. *The Carpathians: Man, Ethnos, Civilization*, 2014, iss. 5, pp. 202–209 [in Ukrainian].

13. KONENKO, Pavlo. Folk Food in Skalat County. In: Khvedir VOVK, ed. *Materials for Ukrainian Ethnology*, 1918, vol. 18, pp. 70–85 [in Ukrainian].

14. KOSIKOVSKYI, Oleksa. *The Village of Markian – my Nestanići: Notes-Reminiscences from One Life*. Winnipeg, 1972, 126 pp. [in Ukrainian].

15. DZEVERIN, Ihor, editorial board's chairperson. *KOTSIBYNSKYI Mykhailo Mykhailovych. Works: in Two Volumes*. AS of Ukrainian SSR. Kyiv: Scientific thought, 1988, vol. 2: *Stories and Tales (1907–1912). Articles and Essays*. Compiled and annotated by Valentyna ZIPA. 1988, 497 pp. [in Ukrainian].
16. KUZELIA, Zenon. Autumn Cycle of Calendar Rituals. In: Volodymyr KUBIYOVYCH, Zenon KUZELIA, eds. *Encyclopedia of Ukrainian Studies. General part. Reprint in Ukraine*. 1994, vol. 1, p. 238 [in Ukrainian].
17. LEVYTSKYI, Volodymyr. Podilia Parish of Plavucha Velyka. In: Vasyl LEV, Vasyl STETSUK, eds. *Berezhanska Land: Historical-Memoric Collection*. New-York: Committee "Berezhany Publishers", 1970, pp. 633–652 [in Ukrainian].
18. LOHAZA, Mykhailo. *Such is Our Life: Memoirs – Speeches – Essays – Comments – Selected about Health Care*. Syracuse, New-York: Ukraprynt, 1985, 353 pp. [in Ukrainian].
19. LOZA, Mykhailo. Pidberiztsi. In: Mykhailo VLOKH, ed. *Vynnyky, Zvenyhorod, Univ and Neighbouring Villages. Historical and Memorial Collection*. Chicago, 1970, pp. 320–339 [in Ukrainian].
20. LOMATSKYI, Mykhailo. *Verkhovyna, Our World. Essays from Hutsulshchyna*. New-York: Ukrainian Publishers Hoverlia, 1960, 288 pp. [in Ukrainian].
21. MAKOVEI, Osyp. *Works: in Two Volumes*. Kyiv: Dnipro, 1990, vol. 2. Artistic Prose, 537 pp. [in Ukrainian].
22. MARTYNIUK, Ivan. *My Native Village of Tseniv in Berezhanshchyna*. New-York; Paris; Sydney; Toronto, 1976, 624 pp. [in Ukrainian].
23. MYZAK, Nestor. *Village is the Soul of the People. Appendix to the Series "For You, Saint Ukraine"*. Chernivtsi; Toronto: Prut, 2011, book 6, 274 pp. [in Ukrainian].
24. MEDVEDYK, Petro. *My Native Opillia: Historical and Cultural Essay of the Village of Zhabynia and Its Environs in Zborivshchyna*. Ternopil: Dzhura, 2003, 324 pp. [in Ukrainian].
25. MUZYCHKA, Ivan. An Essay on the Village of Pukiv (Continuation, 6). In: I. DMYTRIV, editorial board's chairperson. *Liberation Path*, 1991, no. 8, pp. 1003–1011 [in Ukrainian].
26. OSTAPCHUK, Yatsko. Breath from the Recent Past (Thoughts and Memories from my Life). In: Dmytro KORBUTIAK, ed. *Zbarazhchyna. Collection of Reminiscences, Articles and Materials*. Toronto, n.d., pp. 181–417 [in Ukrainian].
27. PANKIV, Mykhailo. *Folk Food in Pokuttia*. Ivano-Frankivsk: Oblpolihrafvydav, 1991, 20 pp. [in Ukrainian].
28. PLASKONIS, Vasyl. *From the Native Village to the Wide World: Memoirs*. Saint Catharines, 1975, 256 pp. [in Ukrainian].
29. PRYSTAI, Oleksa. *From Truskavets to the World of Marauders: Reminiscences from the Past and the Present: Reprint Edition*. Drohobych: Kolo, 2010, vol. 1, 252 pp. [in Ukrainian].
30. Respondent BILOSHYTSKA (KACHARAI) Sofiya Stepanivna, born in 1921. Education: Primary. She was born in the village of Kuriv of Galician District in Ivano-Frankivsk Oblast. She lives in Ivano-Frankivsk, Ye. Konovaltsia street, 109/9. Recorded in Ivano-Frankivsk by Drohobyt'ska Oksana on February 26, 2017 [in Ukrainian].
31. Respondent KADLUB Mariya Dmytrivna, born in 1927. Education: Primary. She was born in the village of Pidpechary of Tysmenytsia District in Ivano-Frankivsk Oblast. She lives in the village of Pidpechary of Tysmenytsia District in Ivano-Frankivsk Oblast, B. Khmelnytskoho street, 46. Recorded in Pidpechary by Drohobyt'ska Oksana on May 26, 2015 [in Ukrainian].
32. Respondent IVASKIV (VITRIV) Mariya Kuzmivna, born in 1931. Education: Primary. She was born in the village of Suliatychi of Zhydachiv District in Lviv Oblast. She lives in the village of Stare Selo of Zhydachiv District in Lviv Oblast. Recorded in the village of Stare Selo by Drohobyt'ska Oksana on November 25, 2010 [in Ukrainian].
33. ANON. Kermesse Celebration on the Parish of St. Sophia. *St. Sophia Church* [online] Available from: <http://sophiaugcc.org.ua/svyatkuvannya-hramovogo-praznyka-na-parafiyi-svyatoyi-sofiyi>. (accessed on March 10, 2019) [in Ukrainian].
34. SKYBA, Mykola. Kermis in the Cultural Landscape of Podillia Village and Its Transformations (By the Way of Example of the Village of Zeleni Kurylivtsi in Khmelnytska Oblast). *Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. History*. 2004, iss. 75, pp. 104–109 [in Ukrainian].
35. SKURATIVSKYI, Vasyl. *Berehynia: Artistic Tales, Short Stories*. Kyiv: Soviet writer, 1987, 278 pp. [in Ukrainian].
36. STISHOVA, Nataliya. *Ukrainian Calendar Holidays of the Autumn Cycle: a Monograph*. Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief. NAS of Ukraine, IASFE. Kyiv, 2017, 240 pp. [in Ukrainian].
37. TRACHUK, Klym. Small Town of Chernelytsia. In: Mykhailo MARUNCHAK, ed. *Gorodenshchyna: Historical-Memoir Collection*. New-York; Toronto; Winnipeg, 1978, pp. 469–474 [in Ukrainian].
38. FEDKOYCH, Yuriy. *Poetry. Prose Works. Dramatic Works. Letters*. Kyiv: Scientific thought, 1985, 578 pp. [in Ukrainian].
39. ANON. Frankivsk Parish of the Pentecost has Celebrated Loudly the Tenth Anniversary. *Ivano-Frankivsk Archdiocese*. 28.05.2018 [online] Available from: <http://ugcc.if.ua/novyny/3526-frankivska-parafia-zislannia-sviatohodukha-huchno-vidznachyla-10-richchia.html> (accessed: March 10, 2019) [in Ukrainian].
40. KHANAS, Iryna. Ukrainian Traditions of Naming a Child in Opillia (After the Materials of Church Metrics of Christening of the 19th – 20th Centuries). In: Stepan PAV-

LIUK, ed.-in-chief. *The Ethnology Notebooks*, 2012, no. 5, pp. 852–856 [in Ukrainian].

41. KHARCHYSHYN, Olha. Calendar-Ritual Folklore of Pokuttia: Continuity and the Variability of Tradition. In: Stepan PAVLIUK, ed.-in-chief. *The Ethnology Notebooks*, 2017, no. 1, pp. 61–74 [in Ukrainian].

42. ANON. Kermesse in the Parish of the Transfiguration of Our God Jesus Christ. *Ivano-Frankivsk Archdiocese*, 20.08.2018 [online] Available from: <http://ugcc.if.ua/>

novyny/3823-khramove-sviato-na-parafii-preobrazhenniahnikh.html. (accessed March 10, 2019) [in Ukrainian].

43. CHYCHULA, Anna. Folk Food in Drohobych County. Recorded in Voroblevychi... In: Khvedir VOVK, ed. *Materials for Ukrainian Ethnology*, 1918, vol. 18, pp. 12–31 [in Ukrainian].

44. SHEKERYK-DONYKIV, Petro. *Year in the Beliefs of Hutsuls: Selected Works*. Verkhovyna: “Hutsulshchyna” Publishers, 2009, 353 pp. [in Ukrainian].